
КУДІЄВСЬКИЙ А.В.,

кандидат медичних наук, доцент,

ГОЛОВАХА М.Л.,

доктор медичних наук, професор,

завідувач кафедри

травматології та ортопедії,

НЕРЯНОВ Ю.М.,

кандидат медичних наук, доцент,

ШИШКА І.В.,

кандидат медичних наук, доцент,

ЧОРНИЙ В.М.,

кандидат медичних наук, доцент,

БАНІТ О.В.,

кандидат медичних наук,

асистент,

КОЖЕМ'ЯКА М.О.,

асистент, кафедра травматології

та ортопедії, Запорізький

державний медичний

університет,

м. Запоріжжя

ПЕДАГОГІКА НА ДОМУ (РІШЕННЯ СТУДЕНТАМИ КРОСВОРДІВ ЗА ТЕМАМИ ЦИКЛОВИХ ЗАНЯТЬ)

Співробітники кафедри травматології та ортопедії Запорізького державного медичного університету діляться своїм досвідом по удосконаленню засобів самостійної роботи студентів.

Для виконання позааудиторних домашніх завдань студенту пропонується рішення кросворди за всіма темами практичних занять циклу [1,2,3,4,5,6].

Ключові слова: позааудиторна самостійна робота, рішення кросвордів за темами циклу.

Сотрудники кафедры травматологии и ортопедии Запорожского государственного медицинского университета делятся своим опытом по усовершенствованию средств самостоятельной работы студентов. Для выполнения позааудиторных домашних

заданий студенту пропонується розв'язати кросворди за всіма темами практичних занять циклу [1,2,3,4,5,6].

Ключевые слова: позааудиторна самостійна робота, рішення кросвордів, за темами циклу.

Employees of Department of Traumatology and Orthopedics, Zaporozh'ye State Medical University, share their experiences to improve the means of student's independent work. To perform class outing student homework is proposed to solve crosswords by all topics of practical training cycle [1,2,3,4,5,6].

Key words: class outing independent work, solve crossword by topics of cycle training.

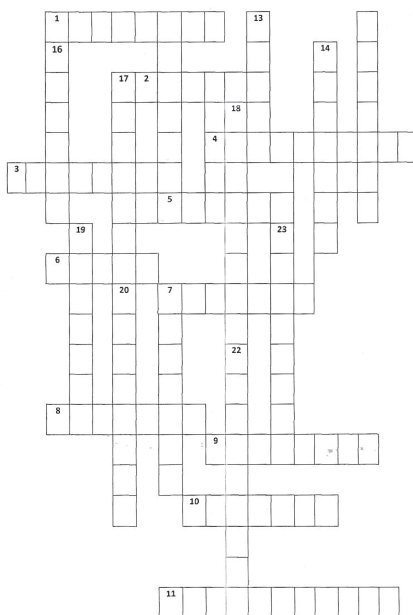
ступ
В Процеси Європейської інтеграції супроводжуються формуванням нових програм та засобів навчання фахівців, теоретичної та практичної підготовки студентів для реалізації положень Болонської декларації.

Створюються психологічні, педагогічні та організаційні умови запровадження Європейських стандартів вищої освіти в Україні.

Основна частина

Співробітниками кафедри травматології та ортопедії Запорізького державного медичного університету за домовленістю з навчальним відділом та за підтримкою ректорату розроблені доповнення до самостійної роботи студентів в позааудиторні часи навчання (рішення кросвордів за темами циклових занять).

Кросворд № 1. Історія розвитку травматології та ортопедії.

Рішення кросвордів за темами травматології та ортопедії, як самостійна позааудиторна робота студентів

**Питання до кросворду № 1
По горизонталі:**

1. Жінка-піонер хірургічного лікування сколіозів.
2. Запропонував нову спеціальність, дав їй назву „ортопедія”, впровадив її в практику медицини, обґрунтувавши профілактику і методи лікування, запропонував гравюру, яка стала емблемою ортопедії та травматології.
3. Учений, який вперше застосував гіпсову іммобілізацію в умовах військово-польової хірургії.
4. Розробив новий науковий напрям в ортопедії-ревмоортопедію, створив класифікацію захворювань суглобів.
5. Один із ведучих ортопедів по лікуванню природжених деформацій. Директор Харківського НДІ травматології-ортопедії.
6. Автор монографії „Переломы костей и их лечение”.
7. Відкрив кафедру травматології та ортопедії в інституті удосконалення лікарів у Запорізькому медичному інституті.
8. Людина, яка відкрила і очолила 1-й інститут ортопедії, піонер оперативної ортопедії.
9. Піонер Кримської ортопедії-трав-

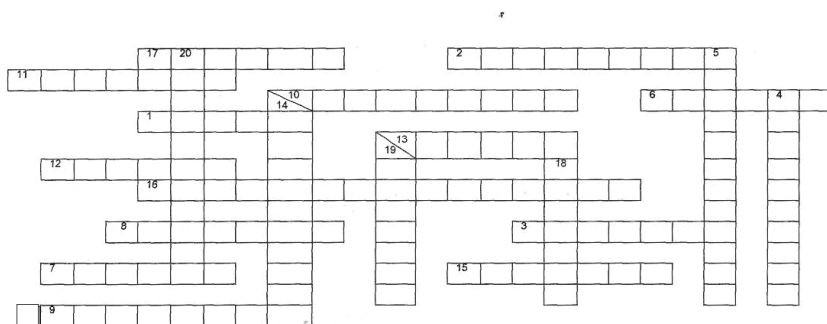
матології.

10. Учень М.І. Сітенко в ЦІТО (Москва).
11. Відкрив кафедру травматології та ортопедії в інституті удосконалення лікарів у Запорізькому медичному інституті.

По вертикалі:

12. Відкрив кафедру травматології та ортопедії в Запорізькому медичному інституті (1969р).
13. Відкрив перший в Україні стаціонарний спеціалізований ортопедичний заклад для дітей.
14. Організатор першої в Росії кафедри травматології та ортопедії.
15. Започаткував в Україні профілактику туберкульозу кісток і суглобів та лікування цих захворювань.
16. Перший російський вчений-травматолог, автор праці: „Первые начала костоправной науки”.
17. Відкрив у м. Харкові науково дослідний „Медико-механічний інститут”, першим в Росії застосував для лікування переломів скелетне витягнення.
18. Організатор науково-травматологічного товариства в м. Харкові, редактор першого постійно друкованого журналу „Ортопедія і травматологія”.
19. Автор таврової балки для металостеосинтезу кісток.
20. Один із учнів М.П. Новоченко. Засновник ортопедії в Донбасі.

Кросворд № 2. Обстеження травматологічних та ортопедичних хворих.

21. Один із авторів сучасних методів лікування кістково-суглобового туберкульозу.
22. Один із авторів ендопротезу системи „ОРТЭН”.
23. Ведучий ортопед-травматолог. Хірург-вертебролог.

Питання до кросворду № 2

1. Як називається положення хворого лежачого на спині із зігнутими ногами в колінних та кульшових суглобах та відведених нижніх кінцівок
2. Деформація кінцівок, при якій відхилення від осі з кутом відкритим назовні, називається.
3. Деформація кінцівок, при якій відхилення від осі з кутом відкритим досередини, називається.
4. Деформація кінцівок, при якій спостерігається відхиленням осі назад з кутом, відкритим наперед.
5. Деформація кінцівок, при якій спостерігається відхилення осі наперед з кутом, відкритим назад.
6. У розігнутому положенні ліктьового суглобу в нормі зовнішній та внутрішній надвиростки розташовані на лінії.
7. При зігнутому під кутом 90° ліктьовому суглобі, верхівка ліктьового виростка з надвиростками утворюють рівнобедрений трикутник.
8. Стопа, при якій I палець коротший від II, II - довший від III, III - довший від IV і IV довший від V.
9. Стопа при якій I палець довший від II, II - довший від III, III - довший від IV і IV довший від V.
10. Стопа, при якій I і II пальці рівні і більші від кожного наступного.
11. Викривлення хребта у фронтальній площині.
12. Поворот хребта навколо вертикальної осі.
13. Хо́да типового для двобічного виху стегон, двобічної вродженої соха vara.
14. Обмеження рухів у суглобі в один бік.
15. Повна відсутність рухів у суглобі.

16. Лінія, яка з'єднується сідничний бугор с передньоверхню остю.
17. Через великий вертлог проводиться краніальна горизонтальна лінія, на яку з передньої верхньої ості клубової кістки опускають перпендикуляр. Вершину великого вертлога з'єднують лінією з цією ж остю. Утворився трикутник....
18. Рух в суглобі, при якому проксимальний сегмент рухається навколо повздожньої осі кінцівки, або її окремих сегментів.
19. Деформація при фіксованому підшвовому згинанні стопи називається стопою.
20. Пристрій для визначення об'єму супінації та пронації передпліччя.

Питання до кросворду № 3

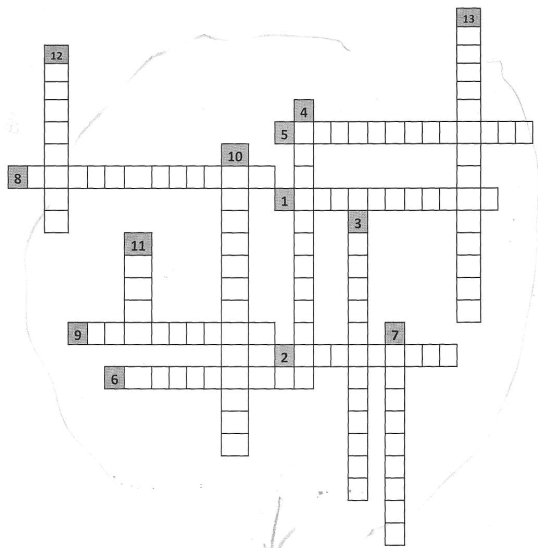
По горизонталі:

1. Хірургічна репозиція кісткових уламків за допомогою фіксуючих конструкцій.
2. Медичний апарат, призначений для довготривалої фіксації фрагментів кісткової тканини, а також для її стиснення чи розтягнення.
5. Ортопедичний апарат для усунення зміщення уламків кісток передпліччя по довжині та під кутом шляхом витягнення вагою, підвішеною через блок до дуги, прикріпленою на 2-5 пальцях кисті, при фіксації плеча іншою дугою, прикріпленою на нерухомій стійці.
6. Усікання дистально розміщеною частини органу в результаті травми чи хірургічної операції.
8. Лікування за допомогою природних та фізичних факторів: тепло та холод, ультразвук, лазер, ультрафіолетове та інфрачервоне опромінення.
9. Розділ медицини, вивчаючий методи накладання пов'язок.

По вертикалі:

3. Метод лікування, який направлений на заміну утрачених чи необоротно пошкоджених частин тіла штучними замінниками.
4. Висічення синовіальних оболонки

Кросворд № 3. Загальні питання травматології та ортопедії.

- суглоба.
7. Штучне відновлення правильного положення зміщених уламків кісток при переломах.
 10. Метод створення нерухомості з метою забезпечення спокою ураженій ділянці тіла при пошкодженнях.
 11. Осадова гірська порода, яка складається з $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$, яка застосовується в травматології.
 12. Прізвище видатного російського лікаря-хірурга, який винайшов транспортну шину, яку застосовують при переломах нижніх кінцівок.
 13. Метод консервативного лікування за допомогою лікарських засобів.
 12. З'єднання кісток за допомогою зв'язок і мембран.
 15. Хто автор симптому подаючого прапорця шахматного годинника, який спостерігається при пошкодженні ротарної манжети плеча.
 16. Одна з клінічних ознак при розриві зв'язок.
 17. Волокна, відсутні у структурі зв'язок, що дозволяє їх можливості розтягуватися.
 18. Автор лікування розриву сухожилків двоголового м'яза плеча способи фіксації пошкодженого сухожилка до акроміального виростка лопатки.

Питання до кросворду № 4

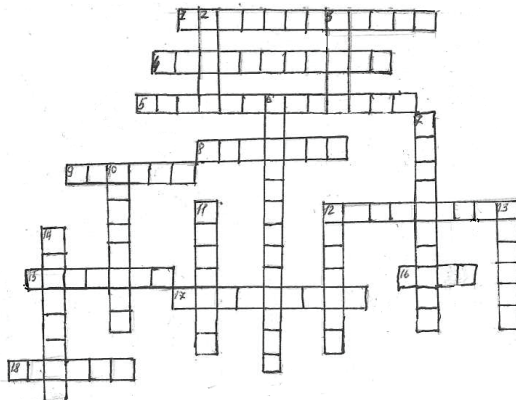
По горизонталі:

1. Тимчасова фіксація сухожилка через м'які тканини до кістки.
4. Пошкодження зв'язок при яких не порушується їх цілісність.
5. Наука про травми.
8. Автор блокуючого шва, при якому його проводять кількома стьожами через проксимальні кінці сухожилків.
9. Пошкодження зв'язки, при якому порушується її цілісність.

По вертикалі:

1. Автор найменш травматичного інтрастволового шва при пошкодженні сухожилків.
2. Автор найміцнішого шва при пошкодженні сухожилків.
5. Пластина сухожилка.
7. Хвороба, яка являє собою осифіногематоми, що виникли внаслідок відриву надкисниці від стегна на місці прикріплення внутрішньої бокової зв'язки - ... Штіди.
10. Лікування повного розриву зв'язки

Кросворд № 4. Пошкодження сухожилків та зв'язок.

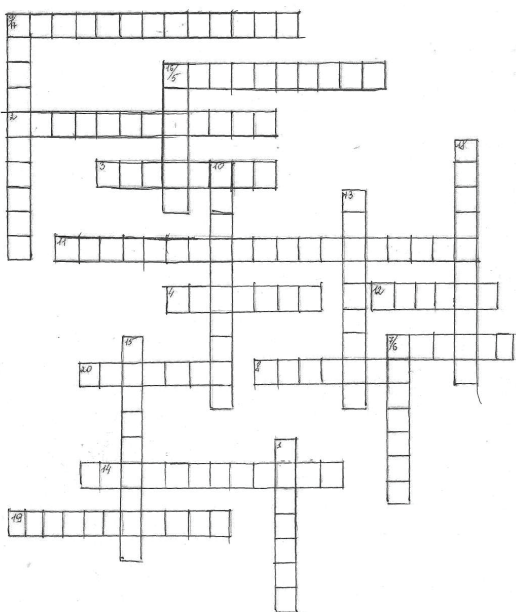
- в свіжих випадках.
11. Міфічний герой Стародавньої Греції, в честь якого назване п'яточний сухожилок.
 12. Автор пластики лавсановою стрічкою при пошкодженні мітосних зв'язок.
 13. Сполучнотканине, волокнисте утворення у вигляді пучків, тяжів, смуг – складова частина суглоба.
 14. Автор симптому при повному роз-

риві бокової зв'язки гомілки, який заключається в боковій девіації 10-20°.

**Питання до кросворду № 5
По горизонталі:**

1. До яких переломів відноситься перелом променевої кістки?
2. Ізольований перелом верхньої або середньої третини діафіза ліктьової кістки поєднаний з вивихом голів-

Кросворд № 5. Пошкодження верхньої кінцівки.

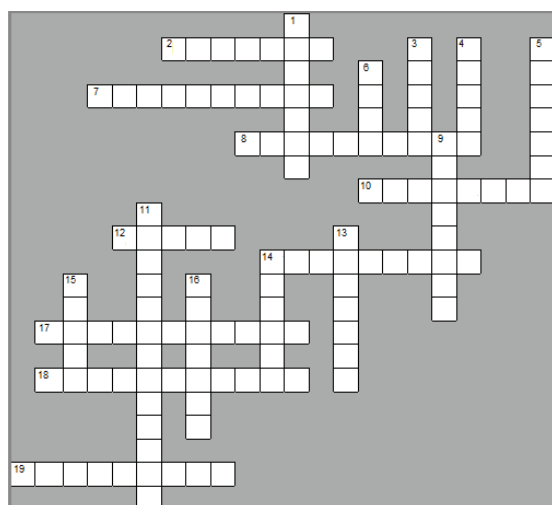
- ки променевої кістки.
3. Перелом середньої або нижньої третини діяфіза променевої кістки і вивих голівки ліктьової кістки.
 7. Як називається перелома - вивих основи І п'ясної кістки.
 8. Відламковий перелом основи І п'ясної кістки.
 9. Як називається нижній вивих голівки плечової кістки, при якому вона зміщується донизу і розташовується під суглобовою впадиною.
 11. До яких метаепіфізарних переломів відносяться: перелом латеральної, медіальної кісточок, комбінований перелом обох кісточок, Т - і У - подібні чрезкісточкові переломи.
 12. Рівнобедрений трикутник, який виникає при згинанні передпліччя і утворений з найбільш виступаючих точок ліктьового відростка та кісточки плечової кістки.
 14. Під якою анестезією частіш всього здійснюються операції на кисті.
 16. Який нерв уражений: кисть у вигляді «мавп'ячої лапи», зони порушення чутливості І - ІV пальців, долонна поверхня кисті, згинання пальців в кулак неможлива, І-ІІ пальці не згинаються.
 19. Метод лікування переломів.
 20. Як називається зрощення суглобових

вих кінців кісток.

По вертикалі:

1. Як називається перелом променевої кістки в типовому місці.
5. Під час падіння на зігнуту в променево - зап'ястному суглобі кисті виникає флексійний перелом, при якому периферичний відламок зміщується у долонний бік і називається.
6. Крайовий перелом дистального кінця променевої кістки (шоферський) виникає в момент віддачі задньої ручки автомобіля або під час падіння на пере розігнуту кисть. Як називається цей перелом по авто-ру.
10. Який спосіб вправлення вивихів плеча використовують найчастіше при підкрильцевих вивихах.
13. Як називається ішемічна контрактура, яка утворюється в результаті пошкодження плечової артерії.
15. Для ураження якого нерва характерно послаблення долонного згинання кисті, відсутність згинання ІV, V та частини ІІІ пальців, неможливість зведення та розведення пальців (ІV, V), неможливість приведення І пальця.
17. Порушена супінація, кисть звисає.

Кросворд № 6. Пошкодження нижньої кінцівки.

Пальці в основних фалангах напівзгнуті і звисають ступеподібно. Відведення I пальця неможлива, відсутність активного розгинання в променево – п'ясному суглобах. Неможливість зжимання кисті у кулак. Для ураження якого нерва характерна така картина.

18. Рубцеві заміщення фасції, яка покриває сухожилки та укорочення долонних сухожилків, що приводить до згинальної деформації і втрати здатності пальців, рух повністю згинати. Для якої контрактури це характерно.

**Питання до кросворду № 6
По горизонталі:**

2. При переломі зовнішнього виростка стегна голітка відхиляється на зовні. Як називається таке положення.
7. Підвивих або вивих стопи на зовні з переломом відростків – називається класичним «завершеним» переломом.
8. Посилення болі в локальній точці при рухах кінцівок колінного суглоба, що імітують надягання калоші. Симптом калоші (синонім).
10. Як по іншому можна назвати симптом балотування надколінка.
12. Перелом заднього або переднього краю великогомілкової кістки, який може супроводжуватися підвивихом або вивихом стопи. Це перелом Потта-.
14. Як називається кровотеча в порожнину суглоба?
17. Найбільш інформативний метод при гемартрозі.
18. Який метод хірургічного лікування застосовують при латеральних переломах шийки стегна?
19. Як називається основний вид хірургічного методу лікування при переломі кісток з зсувом?

По вертикалі:

1. Як називається симптом при якому можлива ознака пошкодження мениска: гіперестезія шкіри по внутрішній поверхні коліна?

3. Основним при пошкодженнях хрестоподібних зв'язок колінного суглоба є симптом висувного...

4. Яка частина стегна не покрита окістями?

5. При рухах в колінному суглобі, особливо пов'язаний з ротацією голітки, він залишається в положенні фіксованого згинання під кутом 130°. При спробі зігнути або розігнути суглоб з'являються різкі болі. Назвіть симптом?

6. Найбільш постійний симптом при переломі

9. Як називається лінія, що сполучає сідничний горб з передньо-верхньою остю – лінія Розера.

11. Як називається перелом щиколотки, що супроводжується підвивихом або вивихом?

13. Симптом пошкодження мениска колінного суглоба (за автором) ... якщо тримати палець на рівні суглобової щілини колінного суглоба і створювати розгинання в коліні, вдається викликати болочість.

14. Для перелому діафіза стегна у верхній третині стегна типова деформація у вигляді..

15. При переломі внутрішнього виростка стегна голітка відхиляється до середини. Як називається таке положення?

16. При рухах в колінному суглобі із зовнішнього боку голітка як би перехоплюється через перешкоду в області зовнішнього мениска, при цьому відчувається клацання. Назвіть симптом (за автором).

**Питання до кросворду № 7
По горизонталі:**

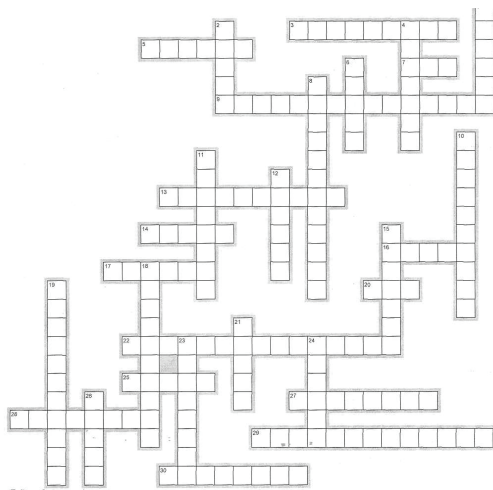
3. Перелом тіл хребта у людей похилого віку на фоні остеопорозу.

5. Якщо при політравмі порушене дихання, препарати, якої групи не слід назначати.

7. Одна із найчастіших причин пошкодження хребта.

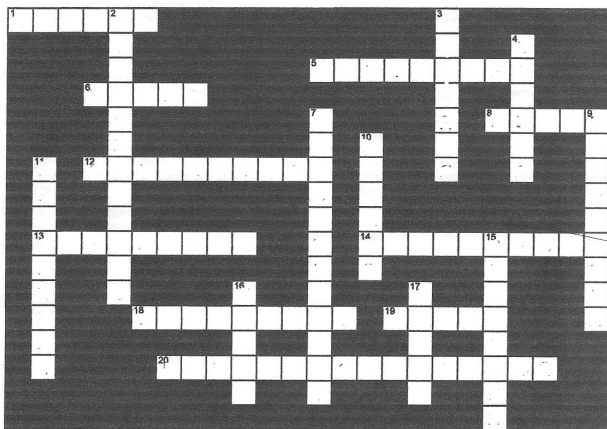
9. Рентгенографія зв'язок і сухожилків після введення контрастної рідини розповсюджуючись по їх ходу.

Кросворд № 7. Пошкодження хребта і тазу.

13. Ускладнення після травми хребта, які проявляються неприємний свербіж, повзанням комах.
 14. Симптом за автором посилення болю при пальпації остистих відростків та підйомі прямих ніг лежачі на спині.
 16. Назва другого шийного хребця.
 17. Один з методів лікування травм хребта.
 20. Фізіологічне порушення спинного мозку.
 22. Процес циркуляції спинномозкової рідини.
 25. При значному розходженні після родів кісток симфізу в лікувальному періоді застосовують.
 27. Перелом лобкової і сідничної кісток і вертикальний перелом клубової кістки заднього боку носить назву.
 28. Одно з ускладнень тривалого находження в ліжку.
 29. Корсет, який не дає хворому зігнути.
 30. Закритий перелом кісток таза завжди супроводжується.
- По вертикалі:**
1. Симптом прояву болю в містах перелому кісток тазу при розведенні тазу за крила клубових кісток.
 2. Абсолютні протипоказання здійснювати екстрену декомпенсацію, якщо пошкоджений мозок.
 4. Діагональний перелом кісток тазу за автором.
 6. При пошкодженні шийного відділу хребта для лікування застосовується.
 8. Як називається пошкодження хребта при повному розриві зв'язкового комплексу.
 10. Синонім здавлення тіл хребців.
 11. Симптом за автором «Пробігання електричного струму по хребту та повзання комах».
 12. Симптом посилення болю при переломі тазу при зведенні за крила клубових кісток.
 15. Яку назву носить перелом двох лобкових та двох сідничних кісток.
 18. Екстензія це...
 19. Операція залишення рухів між тілами хребців.
 21. Симптом напруги довгих м'язів спини вздовж хребта при нахлоні допереду.
 23. Вертикальний перелом крижової кістки і переднього півкільця з того ж боку.
 24. Назва першого шийного хребця.
 26. При крайовому переломі тазу для іммобілізації застосовують шину.

Кросворд № 8. Дегенеративно – дистрофічні захворювання.

Питання до кросворду № 8

По горизонталі:

1. Хронічне дегенеративно-дистрофічне захворювання суглобів с первинною дистрофією суглобного хряща й наступним реактивно-дегенеративним процесом в епіфізах кісток, які складають суглоб.
5. Симптом...?.. – виникнення болю на стороні ураження при підйманні здорової ноги.
6. Яка стадія артозу характеризується періодичним болем та незначними обмеженнями рухів.
8. Проба...?.... витягнення зменшує інтенсивність корінцевого больового синдрому і церебральних проявів.
12. Локалізація вторинного артрозу, яка найбільш часто зустрічається (50%).
13. Який артроз може розвинути після недостатньо правильного лікування суглобних і навколосуглобних переломів, постійних мікротравм суглобних поверхонь, запальних процесів в суглобах.
14. Руїнування росткового епіфізарного хряща найчастіше при переломі гомілки стегна у дітей 11-14 років – це юнацький...?.. головки стегна
18. Колінна локалізація артрозу?
19. Для зовнішньої іммобілізації шийного відділу хребта використову-

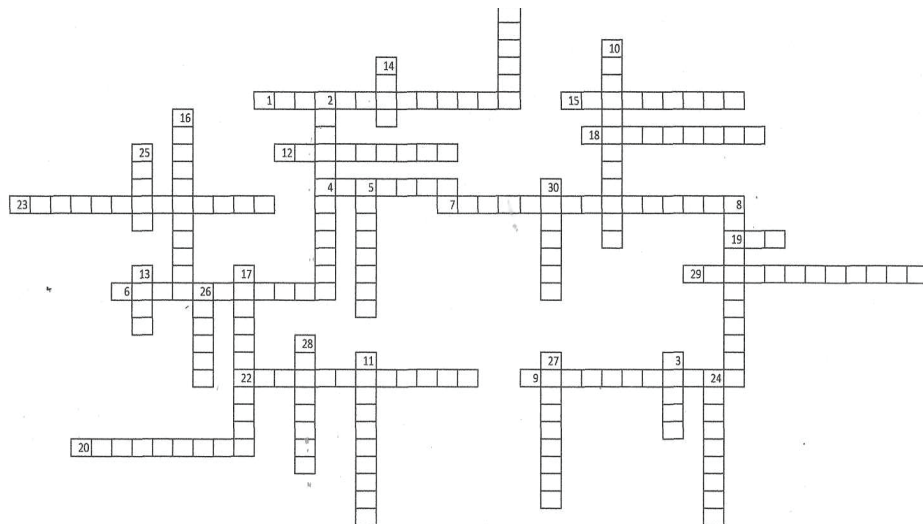
ють жорсткий або м'який ...?..

20. Який метод дослідження підтверджує діагноз, і встановлює ступінь важкості наявної патології?

По вертикалі:

2. Дегенеративне захворювання хребта.
3. При здавлюванні остеофітами хребтової артерії, при загрозі розвитку мієлопатії показ декомпресія.
4. Симптом ..? ... – поява болю при підйомі повністю розігненої ноги і зникнення болі при згинанні ноги в колінні.
7. Як у більшості хворих протікає початкова стадія коксартрозу?
9. Назвіть за автором симптом виникнення болю з ірадіацією в зону інервації корінц навантаженні на голову, нахилена на пл. (тема остеохондроз).
10. Назвіть автора метода передньої декомпресії і „вікончатого” спондилодеза.
11. В розвиненні якого артрозу головно роль відіграють наступні фактори: незадовільні умови праці та проживання, порушення функції симпатичної нервової системи, генетичні....
15. Двусторонній коксартроз супроводжується симптомом.....? ніг.
16. Яка стадія артрозу, якщо рентгено-

Кросворд № 9. Специфічні та неспецифічні запальні процеси.

логічно-суглобова щелина майже не визначається, виражена деформація суглобових кінцівок?

17. Яка стадія артриту, якщо рентгенологічно-звужена суглобова щелина, субхондральний склероз, множинні крайові розростання?

Питання до кросворду № 9
По горизонталі:

1. Як називається перша фаза розвитку туберкульозного артриту?
4. Які зміни виникають у кульшовому суглобі в після артритичній фазі туберкульозного кокситу?
6. Як називається положення кінцівки, яке виникає в артритичній фазі туберкульозного кокситу?
7. Назвіть кістку, в епіметафізі якої найчастіше знаходиться початкове туберкульозне вогнище при туберкульозі колінного суглоба?
9. Як називається позасуглобна радикальна профілактична операція з видаленням первинного специфічного остигу при туберкульозі?
12. Які нориці найчастіше формуються при туберкульозі клубово-кризових з'єднань?
15. Як називається туберкульозне ураження, для якого характерний по-

зитивний симптом підняття з підлоги предметів?

18. Як називаються артрити, які виникають на фоні інфекційного захворювання або після нього?
19. Скільки фаз виділяють у патогенезі реактивних артритів?
20. Яке захворювання характеризується моно-, олігоартритом з параартикулярними інфільтратами, фіброзними вузлами на фоні запалення в суглобі, ураженням клубово-кризових суглобів або кількох (2-3) хребців, серозно-гнійною синовіальною рідиною, позитивною реакцією Райта-Хаддісона?
22. Як називається форма гонококового артриту, яка характеризується проникненням гонококів в суглобові тканини?
23. Як називається форма гонококового артриту, яка характеризується ураженням кількох суглобів (олігоартрит) – найчастіше колінних та надп'яtkово-гомілкових, а також м'язів в зонах переходу в сухожилки, проявами загальної інтоксикації?
29. Назвіть артрит, для якого характерне ураження шкіри, 2-3 суглобів одного пальця, клубово-кризових

суглобів і поява паравертебральних осифікатів?

По вертикалі:

2. Як називається позитивний симптом потовщення шкірної складки на стегні при туберкульозному кокситі?
3. Як називається вузликподібне утворення над суглобами при подагричному артриті?
5. В який суглоб часто іррадіює біль при туберкульозному кокситі?
8. Який метод використовується на ранніх стадіях туберкульозного гоніту і дає змогу провести щадну трепанобіопсію тканин суглобу?
10. Як називається рання лікувально-профілактична операція при запаленні суглоба при туберкульозному артриті?
11. Для якого захворювання туберкульозної етіології характерний біль у ділянці таза, крижа, кульшового суглоба, по ходу сідничного нерва?
13. Хто дав перше наукове описання туберкульозного сподиліту?
14. Одна з кардинальних ознак туберкульозного сподиліту за Воскресенським?
16. З яким захворюванням неспецифічної етіології в першу чергу необхідно проводити диференційну діагностику туберкульозного сподиліту?
17. Для якого захворювання специфічної етіології характерні множинні дуже тверді інфільтрати в ділянці хребта, скостеніння зв'язок у вигляді скоб і нориці з друзами у виділеннях?
21. Як називається препарат для в/в введення при бруцельозному артриті?
24. Для якого захворювання характерна сезонність (липень-серпень), ураження суглобів і м'язів переважно нижніх кінцівок (клубо-крижові суглоби) без дистрофічних змін. У крові - НІА - В - 27?
25. Назвіть захворювання, на фоні якого у період загострення виникає запалення суглобів без деструктивних змін, і після успішного хірургічного лікування якого настає ремісія артриту?
26. Хто описав синдром, що характеризується тріадою: уретрит, кон'юктивіт і артрит?
27. З якою хворобою необхідно проводити диференційну діагностику синдрому Рейтера?
28. Який збудник найчастіше викликає хворобу Рейтера?
30. Для якої хвороби характерна дефігурація першого плесно-фалангового суглобу, шкіра над ним натягнута, з блискучим червоно-синім відтінком, розлитотою болочістю?

Висновки

Ми вважаємо, що наш досвід оптимізації самостійної роботи студентів особливо в позааудиторних умовах з застосуванням кросвордів можна впроваджувати в усіх медичних закладах в незалежності від їх акредитації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Склярєнко Е. Г. *Травматологія та ортопедія*. – Київ. – «Здоров'я». – 2005.
2. Олекса А. П. *Ортопедія*. – Тернополь ТДМУ «Укрмедкнига» – 2006.
3. *Програма навчальної дисципліни для студентів вищих медичних закладів освіти III – IV рівнів акредитації*. – Київ. – 2008. – 30 с.
4. Чеміріс А. Й., Нерянов Ю. М., Кудієвський А. В., Шишка І. В. *Практичні навички та вміння з травматології та ортопедії. Навчально-наочний посібник для студентів ВМНЗ*. – Запоріжжя. – 2010. – 64 с.

5. *Накрізна програма підготовки студентів медичних факультетів вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації та лікарів – інтернів для оволодіння практичними навичками та методиками, необхідними для роботи на посадах лікарів за спеціальністю «Загальна практика – сімейна медицина». – Київ. – 2011. – 16 с.*
6. *Головаха М.Л., Чеміріс А.Й., Нерянов Ю.М., Кудієвський А.В., Москальков О.П., Шишка І.В., Чорний В.М., Танькут В.О. Загальні питання травматології та ортопедії. Навчально – методичний посібник до практичних занять (за кредитно – модульною системою). Запоріжжя. – 2012. – 199 с.*